

Opetus- ja kulttuuriministeriö

VIITE / REFERENS
VN/30163/2023

ASIA / ÄRENDE

Museoviraston lausunto luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Museoviraston vastaukset lausuntopyynnön kysymyksiin:

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

Kyllä, tavoitteet vastaavat omaa näkemystäni

Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa?

Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi

- EHDOTETAAN MUUTETTAVAKSI: Huolehditaan kulttuuriperinnön vaalimisen, kulttuurin luomisen, kulttuuripalveluiden tuottamisen ja sisältöjen tarjoamisen vaatiman kulttuurin fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin jatkuvuudesta ja uudistumisesta.

Pitkäjänteistä ja monialaista kulttuuripolitiikkaa
Uudistumisen, kestävyys ja kasvun mahdollistaminen
Yhteistyön ja osallisuuden voima
Yhteinen linja politiikassa

YLEISTÄ

Museovirasto pitää luonnosta hyvää suuntaa tavoittelevana. Selontekoluonnoksen keskeinen tavoite, saavuttaa laaja yhteiskunnallinen yhteisymmärrys millaista kulttuuria Suomeen halutaan rakentaa ja miksi se on tärkeää, on hyvin kannatettava. Kulttuurisektorin kehittyminen edellyttää systeemisiä muutoksia, joiden onnistuminen on kiinni koko sektorin kattavien yhteisten askelten löytämisestä. Siksi on myös olennaista, että selonteon ymmärrys kulttuurin määritelmästä on laaja (s. 10) ja että kulttuurisektorin eri osa-alueet löytävät oman paikkansa osana kulttuurin tulevaisuustavoitteita. Museovirasto pitää hyvänä, että kulttuuriperinnön merkitys osana tulevaisuuskestävää yhteiskuntaa on tunnistettu selonteossa. On erinomaista, että selonteko toimii yhteen valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytyyn Kulttuuriperintöstrategian 2023–2030 kanssa, ja toimenpidesuunnitelmassa tätä yhteyttä tulee edelleen vahvistaa. Kulttuuriperinnöllä on suuri merkitys osana monia

selonteon tavoitteita. Kuten tavoitekohtaisesti esitetty, tätä merkitystä ja kulttuuriperinnön liittymistä tavoitteisiin voisi yleisesti selonteossa vielä vahvistaa.

Kulttuurin arvoketjuajattelu (ss. 11-13) istuu hyvin selontekoon. Sitä voisi jatkokehittää vielä yhdistämällä ajatteluun yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaikuttavuusketjuajattelua, joka jatkaisi arvoketjua vielä viimeisen elementin ”Tulkinta ja arvostus” yli. Vaikuttavuusketjun näkökulmasta tulkinnassa ja arvostuksessa on kyse vasta tuotoksesta eikä halutun muutoksen tapahtumisesta (yhteiskunnassa). Tavoiteltu yhteiskunnallinen arvo syntyy vasta tämän ketjun seuraavalla askeleella. Vaikuttavuus mainitaan kyllä osana politiikkaketjua, mutta se on olennainen ja tavoiteltava osa myös kulttuurin arvoketjua. Toisaalta arvonluonnin vaikutus ketjun alkupäähän olisi hyödyllistä indikoida, koska se perustelee miksi lisäresurssien sijoittaminen ketjun alkupään lenkkeihin tehostaa ja tukee arvoketjua.

Arvoketjun esittämistavasta voidaan tehdä muutamia korjausehdotuksia kulttuuriperinnön näkökulmasta. Ketjun ensimmäisellä askeleella mainittu kulttuuriperintöjen tunnistaminen on kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta olennainen asia, ja merkittävä elementti osallisuudessa kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Huolimatta Kulttuuriperinnön ja tiedon merkityksestä kohdassa 1, arvoketjun kohta 2 puhuu arvoketjun alusta, mikä sulkee kulttuuriperinnön arvoketjun ulkopuolelle. Tämä olisi syytä korjata. Tämä pientä kauneusvirhettä hankalampi on osallisuuden ja merkityksen antamisen näkökulman puuttuminen arvoketjusta. Arvoketjun seuraavat askelet puhuvat lähinnä yleisöjen pääsystä kulttuuritarjonnan ääreen, eivät niinkään siitä miten kulttuuri ja kulttuuriperintö koetaan omaksi, miten päästään osalliseksi merkityksen muodostumisesta tai miten arvoketjun eri osat toimivat osallisuuden osalta. Tällä on merkitystä, koska arvoketjua käytetään perustelemaan haluttua kulttuuripolitiikkaa. Arvoketjussa olisi hyvä vahvistaa osallisuuden ja jaetun omistajuuden näkökulmaa, koska vain laajasti merkitykselliseksi koettu kulttuuri ja kulttuuriperintö mahdollistaa niiden vaikutusten saavuttamisen, mitä selonteossa tavoitellaan.

Sivulla 14, Kulttuuripolitiikan nykytilaa koskevassa kappaleessa esitetty tunnuslukutaulu on ehkä esimerkki, mutta sellaisenakin kapea. Erityisesti kohta tapahtumien talousvaikutuksista on vain osittainen, koska se koskee vain yhtä sektoria kulttuuritapahtumista, ilman selkeää perustelua miksi. Vastaavia aluetalouteen vahvasti vaikuttavia toimijoita ovat esimerkiksi museot, joiden taloudellisesta vaikuttavuudesta on selkeää tutkimusnäyttöä. Luovien alojen liiketoiminnan tunnusluvuista (s. 16) puhuttaessa on huomattava (vaikka julkiset kulttuuriperintöpalvelut lienee rajattu tarkastelusta pois), että tietopohja on kulttuuriperintöalan osalta riittämätön ja vinoutunut, koska ala ei näy kunnolla tällaisten tarkasteluiden pohjalla käytetyssä NACE-taksonomiassa. Kulttuuriperintöalan työllisyys ja taloudellinen vaikutus valuu taksonomian muihin kategorioihin, eikä kirjaannu sektorin tulokseksi (CHARTER-hankkeen tutkimustuloksia). Siksi alan taloudellinen merkitys ja sen työllistävä vaikutus näyttäytyy todellisuutta pienempänä, kuten esimerkiksi todennäköisesti on sivun 18 kuvaajassa Kulttuurin satelliittitilinpäädössä. Vastaava saattaa koskea kulttuurialaa yleisemminkin. Siksi, ja muutenkin kun tavoitellaan sektorin tietopohjan vahvistamista, kansallisten vastuutahojen tulisi osallistua EU-tason tilastoinnin ja niiden pohjana käytettyjen taksonomioiden kehittämiseen.

Suomessa kulttuurin perusta on ollut moninainen ja vahva, se on yksi maamme keskeisiä menestystekijöitä. Tämänhetkisessä talouden tilanteessa on vahva huoli sekä kulttuurialan rakenteiden että toimijoiden tulevaisuudesta. Kulttuuri ja kulttuuriperintö tulisi selonteossa ja yhteiskunnassa ylipäättään tunnistaa osana perusinfrastruktuuria,

perusedellytyksiä, ei omana erillisenä kokonaisuutenaan. Tämä ei tällä hetkellä toteudu. Talouden kiristykset kohtelevat hallintoa ja toimijakenttää tiukalla aikataululla, rankasti ja epätasaisesti. Pidemmän aikavälin vaikutuksia on vaikea ennakoida, eikä pitkäjänteinen uudistaminen tiukassa leikkausaikataulussa ole mahdollista. Näistä syistä selonteon esityksiin liittyy huolentäyttämä sivumaku. Toimien ja todellisuuden välillä koetaan tämänhetkisessä tilanteessa ristiriitaa. On syytä toivoa, että selonteossa esitetyt periaatteelliset toimenpiteet (s. 21-22) täydennettyinä toteutuisivat.

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Lukuja 2 ja 3 on kommentoitu ylempänä tarkemmin. Yleisesti ottaen voisi vielä kirkastaa luvun 2 tavoitteiden ja 3 toimenpiteiden välisiä yhteyksiä. Pitkän aikavälin tavoitteet ovat hyviä, mutta jäimme kaipaamaan niistä kahta ulottuvuutta: osallisuus kulttuuriin ja kulttuuriperintöön, ja kulttuurin merkitys osana kokonaisturvallisuutta ja resilienssiä.

Tavoitteessa 1 Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi mainitaan tekstissä tavoitteena ”Keskeisen kansallisen kulttuuriperinnön pitkäaikaisesta säilymisestä ja saatavuudesta huolehditaan kaikissa turvallisuusolosuhteissa.” Tätä vastaava toimenpide kuitenkin puuttuu. Museovirasto ehdottaa digitaalisiin infrastruktuureihin liittyvän toimenpiteen muokkaamista näiltä osin. Keskeisestä kansallisesta kulttuuriperinnöstä huolehtiminen tulee liittää osaksi kokonaisturvallisuustyötä ja kytkeä turvallisuuskomitean työhön.

Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua sekä rakennetun kulttuuriympäristön säilymistä koskeva toimenpide (s. 24) on sinänsä tarpeellinen ja toivottava, ja se vastaa Kulttuuriperintöstrategian kirjausta. Tavoite on kuitenkin ainoa, jossa mainitaan kulttuurin kentälle kuuluva kulttuuriympäristötyö, ja tällaisena muotoilu on hyvin suppea. Museovirasto ehdottaa, että toimenpiteissä nostetaan esiin kulttuuriympäristöjen vaalimisen keskeinen merkitys kestävän yhteiskunnan luomisessa ja ihmisten ja yhteisöjen elämänlaadulle. Lisäksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamisen kytkeminen selontekoon on tarpeellista.

Tavoitteen 3 Pitkäjänteistä ja monialaista kulttuuripoliittikkaa osalta Museovirasto toteaa, että pysyvän, neuvoa-antava toimielimen edustajistossa tulee olla riittävä kulttuuriperintöalan edustus.

Tavoitteen 4 Uudistumisen, kestävyuden ja kasvun mahdollistaminen osalta Museovirasto valtionavustusviranomaisena vastaa osaltaan rahoituksen kehittämiseen liittyviin tavoitteisiin toimialan ohjauksessa. Toimenpiteen ”Business Finland ja kulttuurialan virastot tunnistavat aiempaa laajemmin luovan alan yrityksiä asiakkaina ja kannustavat niiden hyvien liiketoiminnallisten aihoiden suuntaamiseen yritystoiminnan piiriin” osalta on syytä todeta, että valtionavustustoimintaa voidaan hyvin kehittää tähän suuntaan lain ja rahoituskehyksen mahdollistamissa puitteissa, mutta myös ministeriötaso on syytä huomioida tässä tavoitteessa. Lisäksi olisi syytä harkita, kannattaako toimenpidettä rajata vain nimetyille kulttuurialan toimijoille. Vaikuttavampaa olisi toimenpiteenä pyrkiä laajentamaan rahoituspohjaa niin, että luovan alan yritykset tunnistettaisiin asiakkaina ja kasvualana muillakin sektoreilla kuin kulttuurisektorilla.

Tavoite 5 Yhteistyön ja osallisuuden voima sisältää paljon tärkeitä tavoitteita ja toimenpiteitä, jopa niin paljon, että ehdotetaan harkittavaksi sen pilkkomista kahdeksi eri tavoitteeksi. Ensimmäinen kokonaisuus painottuisi osallisuuteen, joka muutenkin Museoviraston näkemyksen mukaan liian vähäisesti edustettuna selonteon tavoitteissa, eli osallisuuden merkitykseen. Tähän kokonaisuuteen voisi kiinnittää nykyisen tavoitteen osallisuutta, osallistumista ja yleisötyötä koskevat tavoitteet ja vahvistaa niitä. Uusi tavoite koskisi yhteistyötä ja osaamisen kehittämistä. Kulttuurialan osaamisen

kehittäminen tietopohjaisesti, strategisesti ja systeemisesti olisi erittäin tärkeää alan tulevaisuuden kannalta, ja hyvä tuki tämän osion kehittämiseen olisi jo saatavilla kahdesta European Skills Agendan alaisesta tiekarttihankeesta: CHARTER, joka laatii strategista tiekarttaa ja selvitystä kulttuuriperintöalan osaamis- ja koulutustarpeista, sekä Cyanotypes-hankkeesta, joka tekee vastaavaan luovien alojen osalta. Näistä jo hyvin pitkälle edenneistä hankkeista saadaan täydennystä jo nyt selonteossa oleviin tavoitteisiin. Yksi keskeisistä tiekarttojen suosituksista on kansallisten osaamisstrategioiden laatiminen, joka sopisi esimerkiksi ehdotetun neuvoa-antavan elimen koordinoitavaksi. Laaja-alaiset osaamisstrategiat tuovat alan osaamiseen ja koulutukseen kaivattuja, tulevaisuussuuntautuneita systeemisiä muutoksia.

Toimenpiteen 5 lopussa kiinnitetään hyvin positiivisella tavalla huomiota aineettomaan kulttuuriperintöön ja UNESCO:n listalle nousseeseen saunakulttuuriin. Museovirasto kannattaa tavoitetta.

Toimenpiteen 6 Yhteinen linja politiikassa alla on monta tärkeää toimenpidettä liittyen kulttuurin huomioimiseen poikkisektoriaalisissa strategioissa. Näihin olisi syytä lisätä kokonaisturvallisuuteen ja varautumiseen liittyvä tavoite. Ennakoinnissa keskeistä on eri sektorien välinen yhteistyö. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että kulttuuriomaisuuden suojele integroidaan osaksi kokonaisturvallisuustyötä ja kansallista varautumista.

SEURANTA

Luvussa 4, Seurannassa ja mittareissa olisi hyvä hyödyntää jo olemassa olevia tietoperustoja, joista mainittakoon Museoviraston tuottama Museotilasto ja opetus- ja kulttuuriministeriön, ympäristöministeriön ja Museoviraston julkaisema Kulttuuriperintöbarometri. Painopisteistä ”Tutkimuksen ja tietopohjan vahvistaminen luovuuden, ilmaisun ja taidetoiminnan pedagogiikan hyödyntämisestä ja vaikutuksista osallisuuden sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi” poikkeaa muista tämän luvun tavoitteista melko rajattuna kokonaisuutena. Tietopohjan laajentaminen osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen laajemminkin vaikuttavista tekijöistä (ml. osallistavat kulttuuriperintöprosessit) voisi palvella selonteon tavoitteita paremmin.

Kommentit liitteisiin:

ILMASTONMUUTOS

s. 54 – ”Ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät jo nyt mm. kulttuuriperintökohteissa, mikä edellyttää alalta uutta osaamista ja sopeutumista.”
 > Ilmastonmuutokseen sopeutuminen vaatii muutakin kuin uutta osaamista alalla. Se vaatii tietoa, monialaista tutkimusta ja taloudellisia panostuksia vaikutusten ennaltaehkäisemiseen ja negatiivisten vaikutusten tuomiin kustannuksiin. Esimerkiksi Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 - Maa- ja metsätalousministeriö (mmm.fi) sisältää monia tarpeellisia, resursoitavia toimia kulttuuriperintö ja -ympäristöalalle, jotka olisi hyvä ottaa huomioon myös kulttuuripoliittisessa selonteossa.

TURVALLISUUS

Viimeistään Venäjän hyökkäys Ukrainaan on alleviivannut sitä, miten kulttuuriperinnön tuhoamisesta, ryöstämisestä ja historian vääristelystä on tullut keskeinen sodankäynnin väline vastapuolen murtamisessa. Varautuminen ja ennakointi ovat keskeisiä, jotta tämä ase ei kriisin tullessa toimisi Suomessa. Ennakoinnissa keskeistä on eri sektorien välinen yhteistyö. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että kulttuuriomaisuuden suojele integroidaan osaksi kokonaisturvallisuustyötä ja kansallista varautumista. Kriisitilanteessa tulee toimintamallien olla valmiina ja harjoiteltuina. Suomalaisen

kulttuurin perusta tulisi pitää vahvana, jotta emme itse helpota mahdollisen vastapuolen iskuja.

Pääjohtaja

Tiina Merisalo

Kehittämisjohtaja

Pirjo Hamari

Asiakirjan sähköinen allekirjoitus
Elektronisk underskrift av document
Electronic signature of a document

Asia / Sak / Case

MV/01733/2024

Luonnos valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Asiakirja / Dokument / Document

MV/01733/2024-2

**20241014_Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston
kulttuuripoliittiseksi selonteoksi MV.docx**